

HERMENEVS

8^e JAARGANG, AFL. 2 — 15 OCTOBER 1935

Carmen gratulatorium ad amicum

Salve, fide mi sodalis,
Annus novus tibi talis
Sit ut optas et sperasti.
Sint felices quos amasti:
Mater, soror atque amici;
Tamen omnes inimici
Pessime dispereant:
Hospitae quae blaterant
Nec non, avidae lucri,
Creta scribunt duplici,
Atra turba creditorum,
Studiosi qui decorum
Semper servant anxii
Nec sunt umquam madidi.
Bibe, ut soles, tua πικρά . . . *
Sed iam plena charta μικρά,
Ergo finem faciam.
Mox, amice, epistulam
Multo longiorem habebis,
Quo magnopere gaudebis:
Nam florenos quinos bis
Mittam litteris in is.

J.M.

Beronicius

Schoorsteenveger — scharenslijper — poëet

I.

Hier ligt een wonderlijke geest,
Die leefde en stierf gelijk een beest,
Hij was een misselijke sater:
Hij leefde in wijn en stierf in water.

* Genus potionis olim celebratissimum in Hollandia.

Dit grafschrift, door Buisero gemaakt op Beronicus, kennen alle lezers van de Camera Obscura; maar ik vermoed, dat slechts weinigen zich verder voor den „misselijken sater” hebben geïnteresseerd. Toch is hij een belangwekkende verschijning, evenzeer om de merkwaardige Latijnsche poëzie, die uit zijn brein heet ontsprongen te zijn, als om het waas van geheimzinnigheid, waarin zijn figuur gehuld is. Niemand ter wereld heeft ooit geweten, wie Beronicus eigenlijk was. Het eenige feit, dat onomstootdijk vaststaat is, dat hij den 24^{en} Febr. 1673 op het Oud Kerkhof te Middelburg begraven is. Hieraan is niet te twifelen: de archivaris van Middelburg was zoo vriendelijk het mij te bevestigen. Pieter Josephus Bernitius heet onze held in het begrafenisboek; 10 sc. zijn voor zijn begrafenis betaald, dus een behoorlijke som, en lang niet het laagste tarief.

Maar, naar het mij voorkomt, is daarmee onze historische kennis omtrent Beronicus uitgeput. Wel zijn er verscheidene levensberichten¹ van hem over, maar die blijken alle terug te gaan op één bron, en die bron lijkt me vrij troebel. Ik kan niet ontkomen aan de gedachte, dat de figuur van Beronicus als improvisator van Latijnsche poëzie het product is van een snaakschen streek, door eenige oubollige kwanten van naam uitgehaald met een succes, dat de eeuwen heeft getrotseerd. Laat me, voordat ik iets medeel over 's mans poëzie, daarvan mogen vertellen.

De bron, die ik vermeldde, is het 6^e hoofdstuk van de *Variae Lectiones* in 1676 te Amsterdam uitgegeven door Antonius Borremans, Remonstrantsch predikant te Gorinchem. Den inhoud daarvan geef ik weer aan de hand van de vrije navolging door een anonymus J. B. in de editie van Beronicus' werken van 1766.

In 1672 gaf Johannes Antonides van der Goes, de bekende dichter, te Middelburg in gezelschap van eenige zijner vrienden verkeerend, den wensch te kennen Beronicus, van wien het gezelschap wondere dingen vertelde, te mogen zien. „Maar wat gebeurt er? Elk stond als voor 't hoofd geslagen, zoo dra men een klein, roetzwart, rond en dik, oud en slordig gekleed Ventje, dien men

¹ O. a. bij P. Rabus in zijn uitgave van Beronicus' gedichten van 1691; verder in de *Levensbeschrijving van Nederl. mannen en vrouwen* I², 1777 p. 311 e. v.; *Nagtglas, Levensberichten van Zeeuwen* I, 1890, p. 33; Van der Aa, *Biogr. Woordenb.* i. v.; Jöcher, *Gelehrten-lexicon.* die mededeelt, dat hij eigenlijk heette Bereny, maar dit moet slechts een vermoeden zijn; want verder weet hij niets te vertellen, dat ook de anderen niet mededeelen; De la Rue, *Staatkundig en heldhaftig Zeeland*, p. 179 (terloops); in „*Geletterd Zeeland*” vermeldt De la Rue hem niet, omdat hij geen Zeeuw was. Vgl. verder J. A. Worp, *Oud-Holland* IX, 1891, p. 19..

naauwlijks het aankijken waardig zou geoordeeld hebben, zonder eenige Complimenten, ter Kamer zag instuiven, en half dansende met handen, voeten en oogen, velerlei wonderlijke bewegingen maken. Doch de eerste verbaasdheid wat bedaard zijnde, en zijn gelaat met oplettendheid aanziende, bespeurde men in het zelve zekere strengte en stuursche deftigheid; terwijl zijne oogen, als vuur-sprankelen, glinsterden, en zijne handen en voeten, welke hij geen oogenblik stil hieldt, eene ongemeene vlugheid en vaardigheid van Lichaam te kennen gaven." Dan gaat het ventje opscheppen en schelden: hij blijkt „wat te sterk den beker geligt” te hebben. Als een dolleman schreeuwt hij: „Hij was de Man, die het groote Woordenboek van Ambrosius Calepinus met agthonderd Woorden hadt vermeerderd, en die allerlei zaken, welke hij maar eens gehoord hadt, op staande voet, in zuivere en schoone Vaarzen overbrengen koude; ja dat hij dikwils de Kouranten of wekelijksche Nieuws-papieren, vliegens en zonder eenige bedenking, in ongedwongen Grieksche en Latijnsche Dichtmate opgezongen hadt”. Maar niemand van het gezelschap wilde het gelooven. „Dit veroorzaakte dat het netelig Ventje, onder een bulderend vloeken en sakeren, als een bezeten Schepzel, ten huize uitliep.”

Den volgenden dag dineert hetzelfde gezelschap in een der voor-naamste herbergen te Middelburg. „Onder een glaasje” spreekt men over het zeegevecht, dat kort geleden geleverd is en waarin de Zeeuwsche zeehopman Adriaan de Haze gesneuveld is. Antonides gevoelt zich geïnspireerd en dicht aan tafel dit grafschrift:

De Haze, een fiere Leeuw in 't Britsche zeegevecht,
 Stout pal, in 't midden der gepreste Water-honden,
 Tot hem een kogel heeft voor uit na God gezonden,
 Om wraak te vorderen van 't geschonde water-recht.
 Sta, vreemdeling, en zeg, tot glorie van de Zeeuwen,
 Dat hier de Hazen zelfs veranderen in Leeuwen.

Nauwelijks staat dit epigram op papier of de schoorsteenveger komt met een leerling binnen, verontschuldigt zich over zijn gedrag van den vorigen dag en biedt aan thans een proeve van zijn vaardigheid af te leggen. Men reikt hem Antonides' gedichtje. „Hij veranderde intusschen van gelaat en begon te beven als een Juffers hondje. Zoo sterk werkte de Dichtgeest in hem. Dan, eer hij nog bestondt zijne klanken te laten hooren, verzocht hij eerst de betekenis van 't Nederduitsche Pal te mogen weten, opdat hij het te

nadruklijker in 't Latijn mogt overbrengen; en dat men hem wilde vergunnen om den naam van den Scheeps-Oversten De Haze, in welken de klem van 't gantsche Punt dicht gelegen was, door zeker woord, alschoon voor Latijnsche ooren ongewoon, te mogen omschrijven. Men onderrichte hem straks omtrent het eerste, en vraagde wat hij voor een Woord op den naam had uitgedacht. Daar heb ik, was zijn vaardig bescheid, Dasypus op gevonden, 't gene zeer nadruklijk een Dier met ruige Poolen aanduidt, welk de Grieken ook voor een Haas nemen. Lustig, vervolgde hij, men leze mij twee Regels te gelijk voor, en ik zal ze u in 't Latijn opgeven. De Heer Diderik Buysero, mede een goed Dichter, en groote Maecenas van den schranderen Goesenaar, hadt hem zoodra de Nederduitsche Vaarzen niet voorgelezen, of de rappe Schaarslijper bragt uit zijne welgeslepen breinkas dat agttal deftige Regels, zonder horten, voort:

Egria Dasypus referens virtute Leonem
 In bello, adversus Britonas super aequora gesto,
 Impavidus pelago stetit, aggrediente molossum
 Agmine, quem tandem glans ferrea misit ad astra,
 Vindictae cupidum violato iure profundi.
 Advena, quisquis ades, Zelandae encomia gentis
 Ista refer, Lepores demta quod pelle Leonem
 Assumant, quotquot nostro versantur in orbe.

Dan begint het kereltje „te schateren van lagchen, zijne vingers uit te steken, en andere Narre-poetzen te verrichten, om hen, als 't ware, als Kinderen, uit te jouwen, die tegen zulk eenen Baas niet eens op mogten.” Men prijst hem „en (o wonderde kracht van 't vaardige vernuft!) zooveel vermogt hier de lof en eere, dat hij, na twee of driemaal den kop geklouwd, en zijne vlamme oogen een poosje ternedergeslagen te hebben, uitriep, daar is het in 't Grieksch; en het, in denzelfden adem, zonder vertoeven, in die taal, tot elks verbaasheid opdeunde”. „Men heeft het bejammerd dat dit Grieksch Vaars, enkel omdat hij het zoo ras uittede, dat het de gaauwste Schrijver niet zou hebben kunnen naschrijven, onaange-tekent gebleven is: te meer daar Johan Fredrik Gymnich, toenmaals Hoogleeraar in 't Grieksch te Duisburg, aldaar mede tegenwoordig, hetzelfde nog fraaijer oordeelde te zijn dan het Latijnsche.”

Wie was deze zonderling? Borremans weet het niet en niemand weet het. Sommigen hebben vermoed, dat hij in Frankrijk of elders

professor of monnik van een of andere orde was geweest. Jaren lang schijnt hij in Frankrijk, Engeland en de Nederlanden „als een kale Jakhals” te hebben rondgezworven. Het leven van een geleerde stond hem niet aan; „daar hij, och arme! veeltijds zijnen kost met het morsig Schoorsteen-vegen, het omzwerwend en laag Messen- en Scharen-slijpen won, en nergens meer vermaak in sचेpte dan voor Harlequin, Jan-Pottagie of Zotskap en Goochelaar te spelen, en 't gemeene Volkje met zijne beuzelarijen te verlustigen.” „De natuur, was zijn Spreekwoord, is met een weinigje te vreden. Niettemin scheen de zijne zich nog niet met een kleintje dranks te willen vergenoegen; dewijl hij, ats de lust tot Letteroefeningen mangelde, meermalen vele dagen achter een, met den neus in 't glas, in de gemeenste Kitten, onder het slegste Volk, zijnen tijd verspilde, zijnen drinklust bot vierde, en als dan zelden nuchteren aan te treffen was: zijnde hij, zoo men vermoed, ook in dronkenschap gesmoord, en in een moddersloot te Middelburg, op zekerer dag, dood gevonden.”

A. S.

Maaltijden bij de Grieken

II.

Het eerste gedeelte van den maaltijd, de z.g. entree, bestond uit lichte, meestal koude spijzen, om den honger op te wekken, en was uit verschillende gangen samengesteld: hoe fijner het diner, hoe meer gangen. Men gaf o. a. meloen met azijn of mosterd, augurken, olijven, gezouten vischjes, oesters of andere schelpdieren, champignons; bij uitvoerige diners behoorden tot de hors d'oeuvre ook warme worstjes en warme visch. Als men er zich rekenschap van geeft, dat dit alleen een begin was, kan men den raad der Grieksche doktoren begrijpen, dat de bezoekers van een gastmaal steeds natronhoudende medicamenten mede moesten nemen en daarvan onder den maaltijd gebruik maken, om dan weer gemakkelijker met eten te kunnen voortgaan.

Op het eerste gedeelte volgden de zwaardere spijzen, meestal vleesch, visch, groenten en ragouts; bij deze gedeelten dronk men niet. Na het tweede gedeelte was er een kleine pauze, waarin wijn geplengd werd; bij gewichtige diners zalfde en bekranste men zich daartoe. Daarna begon het eigenlijke symposion, waarbij men onder het voeren van interessante of vroolijke gesprekken, een dessert gebruikte, zóó samengesteld, dat het het verlangen naar ve e

drinken prikkelde. Steeds werd er wijn gedronken, meestal voor drie kwart met water gemengd. Oorspronkelijk bestond een dergelijk dessert uit honig, vruchten en kaas; altijd was er een zout vat op tafel en soms specerijen. Dikwijls kregen de gasten een soort koekjes gemaakt van meel en zout, waardoor honig, kaas, sesamolie e. a. dingen gemengd waren. Omstreeks 400 v. Chr. was dit dessert uitgebreid met wild en gevogelte.

Er was een tijd, dat de Grieken maar één maaltijd per dag gebruikten; toen deze hoofdmaaltijd echter steeds later op den dag plaats had, begon men 's morgens (de Grieken stonden vroeg op) met een licht ontbijt van brood en wijn en nam na de markt, om ong. elf uur, nog een tweede ontbijt, dat uit steviger spijzen bestond.

Er is bijna geen gebied, waarover bij de Grieken zooveel literatuur bestaat, als over dat van de meest voorkomende en geliefde spijzen. In omstreeks 330 v. Chr. heeft Archestratos uit Gela een parodiedicht gemaakt over wat wij zouden noemen „goedleven”, in den vorm van een gastronomische wereldreis. Hij had een speciale reis ondernomen om te weten te komen, wat men in bepaalde steden als de aangenaamste spijzen beschouwde. Leerlingen van Theophrastos (390—305 V. Chr.) deden ook dergelijke onderzoekingen en schreven elkaar daarover. Verscheidene doktoren hebben zich eveneens met de voeding bezig gehouden. Een zeer belangrijke bron voor de kennis van de levensgewoonten van de Grieken is het boek van Athenaeus, die in het begin der tweede eeuw v. Chr. leefde; een gedeelte van dit boek, getiteld *Deipnosophistae* (de maaltijd der wijzen) is behouden gebleven.

Vegetarisch voedsel zooals brood, meelspijs, vruchten, uien, en visch zijn voor de Grieken steeds de hoofdbestanddeelen van hun maaltijden geweest. In den tijd, waarover Homerus schrijft, aten de in zijn gedichten genoemde helden veel vet vleesch en alleen dan visch, als zij geen vleesch konden krijgen. Het slachten van het vee en het bereiden van het vleesch gebeurde toen door de heeren zelf of in hun tegenwoordigheid door vrije mannen: slaven mochten dit nooit doen. Het geslachte dier werd in zijn geheel aan het braadspit gestoken en zoo in zijn eigen vet gebraden. Men at ook gevogelte en worst, gemaakt uit geitenmagen, die gevuld werden met vet en bloed. Het brood, dat men overal bij at, was bereid uit grof gerstemeel of fijn tarwemeel, dat door slavinnen in een handmolen gemalen was. Als fruit gebruikte men het meest appels, peren, granaatappels, olijven, vijgen en druiven, als groente allerlei groene

groenten en veel peulvruchten. Ten slotte vielen kaas, eieren, zoete en zure geiten- en schapenmelk en verschillende soorten gebak, uit tarwemeel vervaardigd, zeer in den smaak. Op hun zwerftochten namen de Homerische helden meel en wijn mede.

Voor de „klassieke” Grieken was een soort ronde koek, gekneed (fig. 2 vorige aflevering) uit gerstemeel en water en in een vorm gedroogd, een dagelijksche kost; op verschillende manieren maakte men deze massa smakelijker, door vermenging met kruiden of door haar te weeken in wijn of melk. Daarnaast aten de armen en de slaven het gewone brood uit gerstemeel, de rijkere dat uit tarwemeel, soms ook uit gierst of rijstemeel. De Attische tarwe was voortreffelijk; uit het allerfijnste meel bakte men allerlei taarten en koekjes. Bij het brood gebruikten de Grieken wijn, mede, melk, kaas, fruit, olijven, augurken, knoflook enz. (verschillende vruchten, o. a. dadels, kwamen uit Egypte of andere landen). Olijven, augurken en knoflook werden dikwijls toeberaid met azijn, olie en zout.

Zooals nu nog, hielden ook vroeger de bewoners van Zuidelijke landen veel van alle soorten van uien, die niet scherp smaakten, maar zoet. Men gebruikte ze voor alles, zelfs asperges werden er mee gekookt. Na de vijfde eeuw v. Chr. werden zij echter door de hogere standen in Griekenland niet meer gegeten. Versche of gedroogde vijgen, die gekookt of geroosterd genuttigd werden, zijn ook steeds een kostje voor de minder gegoeden geweest. Onder de groenten noemt men in de eerste plaats allerlei soorten van peulvruchten: linzen, erwten, lupine; de laatste, tot een brij gemaakt, werd op straat verkocht. Verder at men, evenals wij, verschillende knolgewassen, kool, spinazie, asperges en ook o. a. beetwortels en jonge klaver. Eerst in later tijd kwam het gebruik van paddestoelen en truffels op.

's-Gravenhage.

E. F. PRINS DE JONG.

(Wordt vervolgd.)

Claudianus' epigram op Archimedes' Planetarium

Het epigram van Claudianus, den laatsten echt-Romeinschen dichter op het eind der vierde eeuw na Christus, „In Sphaeram Archimedis”, dat onlangs door omstandigheden weer onder mijn aandacht kwam, boeide mij bij nalezing niet alleen door zijn belang-

wekkenden, aantrekkelijken inhoud, maar ook door zijn keurigen vorm. 't Is een goed staaltje van poëzie uit die nadagen der Latijnsche letterkunde. Ik meen, dat het daarom wel verdient nog eens wat nader bekeken te worden.

Eerst moet ik even ophalen, wat er uit de oudheid bekend is omtrent het Planetarium van Archimedes. Juist in het laatste nummer van het tijdschrift *Euclides*¹ heeft Dr. E. J. Dijksterhuis de geheele literatuur over het Planetarium nagegaan in zijn uitvoerige, zeer lezenswaardige verhandeling: „Het leven van Archimedes”. Dr. Dijksterhuis nuent, dat de zoogenaamde „sfeer”, door Marcellus na de verovering van Syracuse als buit meegebracht, moet zijn geweest volgens de berichten van Cicero²: „*een volledig bolvormig planetarium, waarin bij één omwenteling zon, maan en de planeten dezelfde bewegingen ten opzichte van de sfeer der vaste sterren uitvoerden, als ze aan den hemel in één dag doen, en waarin men bovendien de opvolgende fasen en de verduisteringen van de maan kon waarnemen*”. — Men ziet dus: het was een planetarium volgens het geocentrisch stelsel. Over de vraag, hoe het kunstwerk in beweging werd gebracht, zijn de meeningen verdeeld. Dr. Dijksterhuis denkt, dat dit is geschied „door één van de hydraulische mechanismen, die Heroon in zoo groote verscheidenheid beschrijft en waarvan de toepassing, althans voor den tijd van keizer Augustus, vaststaat”. — Dr. H. A. Naber, in een polemieek met den heer K. R. Postma, gevoerd in „*Het Vaderland*” van n April 1935, over barometers, meent, dat het Planetarium „uit zichzelf bewoog, dank zij de (door Dr. Naber in zijn artikel beschreven) *onrust van de atmosfeer*”. Uit een plaats bij Ovidius in zijn *Fasti* zou men kunnen afleiden, dat Archimedes' Sphaera was opgesteld in den tempel van Vesta³ te Rome.

Mogelijk is het voor het terstond begrijpen van het laatste

¹ *Euclides*. Tijdschrift voor de didactiek der exacte wetenschappen. 11^e jaarg. 1934—1935 n°. 4 pag. 178.

² Cic. de republica I 24; maar vooral: Tusc. Disp. I 63. Nam cum Archimedes lunae, solis, quinque errantium motus in sphaeram inligavit, effecit idem quod ille, qui in Timaeo mundum aedificavit Platonis deus, ut tarditate et celeritate dissimillimos motus una regeret conversio.

³ Ovid. *Fasti* VI, 277 sq., waar het heet bij Vesta's tempel:

Arte Syracosia suspensus in aëre clauso

Stat globus, immens! parva figura poli.

d. i.: Hangend in lucht, daar geperst door Syracusische vinding,
Staat er een bol, die in 't klein reuzigen hemel verbeeldt.

distichon van Claudianus' epigram wel goed er even aan te herinneren, dat *Salmoneus*, een mythologisch koning was van Elis, die zich gelijk wilde stellen met Jupiter: hij reed op een vierspan-wagen over rammelende ijzeren brug, om den donder na te bootsen en slingerde onderwijl brandende fakkels naar zijn onderdanen, die dan, wanneer ze geraakt waren, als door den bliksem getroffen, op zijn bevel werden gedood, totdat Jupiter, op dezen „concurrent” vertoornd, hem met een werkelijken bliksemflits neerverelde.¹

Ik geef nu eerst den Latijnschen tekst van Claudianus' Epigram: In *Sphaeram Archimedis* (ed. J. Koch, Teubner 1893, pag. 256).

Jupiter in parvo quum cerneret aethera vitro,
 Risit et ad superos talia dicta dedit:
 „Hucine mortalis progressa potentia curae?
 „Iam meus in fragili luditur orbe labor?
 „Iura poli rerumque fidem legesque deorum
 „Ecce Syracosius transtulit arte senex.
 „Inclusus variis famulatur spiritus astris,
 „Et vivum certis motibus urget opus.
 „Percurrit proprium mentitus Signifer annum,
 „Et simulata novo Cynthia mense redit.
 „Iamque suum volvens audax industria mundum
 „Gaudet, et humana sidera mente regit.
 „Quid falso insontem tonitru Salmonea miror?
 „Aemula naturae parva reperta manus!”

Hier volgt de vertaling:

Toen Jupiter zijn hemelbouw zag nagebootst
 In kleinen, glazen bol,
 Weerklonk zijn lach en tot de goden sprak hij 't woord,
 Van snaaksche spotzucht vol:
 „Ging zoover dan, door onderzoekingsdrang gestuwd,
 Des sterv'lings macht nu al?
 „Wat ik zoo noest volwrocht heb, wordt hier speelsgewijs
 Verbeeld in broos kristal!

¹ Vondel maakte na 't speelverbod van zijn „Lucifer”, om de schouwburg-beheerders te gemoet te komen in de gemaakte kosten, in de gauwigheid een *Salmoneus*-tragedie, waarbij wel 't een en ander van Lucifers encensering te gebruiken was.

- „Des *hèmels* orde, al wat de *wèrld* draagt en schraagt,
 Der *gòden* recht en wet,
 „Zie, kunstig heeft een Syracusisch oude heer
 ’t Daar gansch ineen gezet:
 „De luchtdruk-persing biedt elk hemellicht haar dienst,
 Dat ’t onderscheid’lijk draai,
 „En duwt en stuwt gestadig ’t levend kunstgewrocht
 In vasten ommezwaai.
 „De Dierenriem, bedrieglijk uitgebeeld, doorloopt
 Zijn eigen jàarschen ring,
 „En ’t namaak-maantje keert bij elke nieuwe máánd
 Terug in zèlfden kring.
 „Zóó wentelt triumfantlijk drieste werkmansvlijt
 Haar eigen wereld rond,
 „Bestuurt en regelt aller sterrekreitsen loop
 Door schrandere hersenvond.
 „Bewonder ’k nog Salmóneus, die naiev’lijk wierp
 Zijn vàlschen bliksemflits?
 „Neen, hier eerst schiep (dit zij erkend) een zwàkke hand
 Natuurs gelijkenis!”

De lezer zal hebben opgemerkt, dat de vertaling hier en daar tegelijk een beetje uitleggend is. Zoo heb ik in vers 2 de woorden „*talia dicta*” wat omstandiger weergegeven, en dat wel om den *gèest* van Jupiters ontboezeming terstond te doen voelen.

De vraag is dikwijls geopperd, in hoeverre Claudianus, die een soort hof dichter is geweest bij den Christelijken keizer Honorius, den zoon van Theodosius den Groote, en diens almachtigen minister, den Vandaal Stilicho, werkelijk een oveituidg Christen was. Het gedicht, dat ons hier bezighoudt, is inderdaad zuiver classiekheidensch; toch wordt er aan Jupiter de rol van „wereldschepper” in toebedeeld, iets wat doorgaans niet de voorstelling is der oude mythologieën, al moge iets dergelijks stellig wel de gedachte geweest zijn van sommige der oude filosofen.

Middelburg.

L. A. J. BURGERSDIJK Jr.

Langs het graf van Achilles

— „A egregie cose il forte animo accendono
L'urne de' forti, o Pindemonte; e bella
E santa fanno al peregrin la terra
Che le recitta —”

UGO POSCOLO.

De gestalte van Achilles straalt nog altijd een wonderlijke bekoring uit; zelfs op den hedendaagschen anti-militarist, die het wreede hoonen door den overwinnaar van diens stervenden tegenstander Hector geenszins aan de doodelijk gewonde vriendschap voor Patroclus te vergeven acht. Juist in die bliksemende trots, in dat volbloedige beminnen en haten, in die zelfverheerlijkende zelfgenoegzaamheid schuilt de aantrekkingskracht dezer figuur, te grooter naarmate wij ons onder den druk onzer maatschappij en zeden dergelijk uitleven minder kunnen veroorloven — hoe geloof en rede dit verder ook door argument mogen trachten te vergoelijken.

Achilles is niet alleen prototype geworden van zijn natie, riskant-overdadig begaafd als hij, en na korte schittering door doodschaduw overmand — maar ook van alle helden, die hun roem met vroegen dood betaalden: in de eerste plaats van Alexander den Groote, Griekenlands laatste als de ander zijn vroegste krijgsheld; verder van alle te vroeg weggemaaide oorlogsheeren, van Otto III van Duitschland en Sebastiaan van Portugal langs Hoche en Körner tot Danie Theron en Otto Braun. Jeugd is op zichzelf een soort genie; genie moet in deze wereld aan afgangstige laagheid bezwijken; deze afgangst bewijst van den weeromstuit grootheid. En . . . jeugd toonde nog zoo zuiver, wat later altijd min of meer bedorven zou zijn.

Het graf is de concrete herinnering aan gestorven grootheid, en trekt, niet vanwege veelsoortige epitafen, maar allereerst als omhulsel van ons duurzaamste: het gebeente. De geest in ons, die slechts geest zoekt, moge hooger streven — Achilles' schim, liever laagste daglooner boven, dan hoogste vorst onder de aarde, zal ons de volgende beschouwing niet euvel duiden.¹

Homerus heeft ons uitvoerig de begrafenis van Achilles beschreven: hoe het nog grootsche en heerlijke lichaam wordt gewasschen en gezalfd, aan 't vuur toevertrouwd, met kampspelen gehuldigd, en tenslotte het blanke gebeente, vereenigd met dat van

¹ Ik ben Dr. L. Alma verplicht voor eenige veranderingen in dit artikel.

Patroclus, in gouden urn, onder machtige en uitmuntende heuvel („tumbos”) ter ruste wordt gelegd.¹

De voorspelling van den bard, dat de „verre uit zee zichtbare” terp ook voor de komende geslachten van beteekenis zou zijn, is uitgekomen.

Wij zullen er niet op ingaan, in hoeverre des helden ziel eerst in een lugubere Hades, later in weelderige Elyzeesche Velden werd gedacht, en zoo de sage omtrent een graf op ’t eiland Leuke ontstond.²

Dat de Grieksche vereering vast bleef houden aan de Ligeïsche kaap, en zóó sterk bleef vasthouden dat ook de Perzische barbaren er zich niet aan durfden onttrekken, blijkt wel uit het bericht, dat Xerxes in 480 v. Chr. op zijn expeditie den Scamander passeerde en Priamus’ burcht Pergamus bezichtigde, waarna zijn magiërs aan de „Ilische Athene”, alsmede aan de helden offers plengden. Herodotus, die ons dit meldt, voegt er aan toe, dat ’s nachts een paniek in het Perzische leger ontstond³, een mededeeling, die wij gaarne nog wat uitvoeriger zouden willen bezitten. Men mag hier echter wel uit afleiden, dat het oververhitte nationaliteitsbesef toen nog niet zijn stuitende werking deed, of in ieder geval, dat piëteit (eerder angst dan eerbied) weerhield van grafschending. De graven zullen trouwens misschien niet door inscripties of anderszins als Grieksch (meer) kenbaar zijn geweest.

Anderhalve eeuw later komt van den overkant de jonge Alexander, de Groote te noemen, omdat hij Xerxes’ rijk zal vernietigen. Na den Hellespont te zijn overgestoken, ging hij bij Ilium aan land, en bracht offers aan de (blijkbaar alsnog ongeschonden) grafteekens, naakt met zijn vrienden een wedloop om dat van zijn congenialen rasgenoot volvoerend. Daarna sprak hij het welbekende woord: „Gelukkige Achilles, die levend een trouwen vriend en gestorven een grooten roemverkundiger gevonden hebt”⁴. Inderdaad heeft hij het met Curtius Rufus minder getroffen, en Clitus het met hem.

Na den machtigsten Pers en den machtigsten Griek daagt nu de machtigste Romein op. Den Romeinen werd eerbied voor hun Trojaansche „voorvaderen” ingeprent, en Caesar had dus dubbele reden de geboorteplaats van zijn „stamvader” Iulus het verplichte

¹ *Odys.* XXIV vs. 43—84.

² Verg. Rohde’s *Psyche* Tüb. 1910 I p. 87; II p. 370 v.

³ Bk. VII § 43.

⁴ Plutarchus i. v. § 15.

eerbetoon niet te onthouden. Welke gevoelens hem hierbij precies bewogen, speciaal dan ten opzichte van Achilles, durf ik niet uitmaken. Eenerzijds kenden zeker Romeinen het gevoel van heldenvereering, zelfs al gespecialiseerd als archaeologisch interesse (men denke aan Cicero's zoeken naar en reinigen van 't graf van Archimedes te Syracuse). Anderzijds munten dictatoren niet uit door fijngevoeligheid, zelfs of eerst recht niet tegenover de nagedachtenis van evenknieën (men denke aan Napoleon's brutale graf roof van Frederik de Groote's degen, waarover ik elders schreef). In ieder geval bevreedt toch Lucanus' voorstelling, als zou Caesar door zijn gids gewaarschuwd moeten zijn „dat hij Hectors asch met voeten trad.”¹ Jammer, dat wij niet Caesar's eigen verslag in zijn *Bellum civile* bezitten!

Strabo meldt ons een generatie later, wellicht als ooggetuige, dat zich bij de Ligeïsche kaap drie tombes bevinden, die hij aan Antilochus, Patroclus en Achilles toeschrijft, met een tempel voor dezen laatste, waar de inwoners van het nieuwe Ilium nog hun offers brengen.² Plinius heeft een vermelding over den tumulus van Achilles zonder meer³, terwijl Pausanias alleen over dien van Ajax spreekt⁴ — edoch, ook dat was reeds buiten zijn bestek. Wij mogen dus aannemen dat eeuwen lang de toestand onveranderd bleef. Onder de verdere bedevaartgangers is wel de meest twijfelachtige de wonderdadige Apollonius van Tyana, al mag dan zijn vereering der Grieksche cultuur niet twijfelachtig zijn.

En nu komt tot den heros na de heroën de satyr. Welteverstaan een gekroonde: „Caracalla” acht in zijn half-minderwaardig, half-opgeblazen waanbewustzijn zich verplicht de voetsporen van den vereerden Apollonius en dan van zijn „geestverwant” Alexander te drukken. 214 n. Chr. doet hij zijn leger graf offers brengen op groote schaal, en beloont het vervolgens alsof men Troje nog eens veroverd heeft! Nadat hij zoo Achilles heeft nageaapt, aapt hij Alexander na. Zijn meest geliefde vrijgelatene Festus sterft juist op dit bijzonder gewenschte moment (wonder, dat kwaadsprekers er aanstoot aan namen!) en wordt op de houtmijt gelegd. Jammer alleen, wanneer Caracalla als theatraal knaleffect een haarvlok zoekt om te offeren, is zijn gevolg niet eens bang genoeg om hun

¹ *Pharsal.* IX vs. 975.

² *Geograph.* XIII, 1 § 32.

³ *Hist. Nat.* V, 33.

⁴ I, 35 : 5.

gegrinnik te onderdrukken over . . . Zijner Majesteit's kalen kop! maar hij krijgt tenslotte wat bij elkaar en de schim van den gruwelijken Peleïde bedwingt zich nòg.¹

Maar gelukkig, dit is niet onze laatste aanblik der Oudheid. Ondertusschen was het Christendom op aarde verschenen; Paulus, tijdgenoot van Plinius, is zelfs een week in Troas verbleven². Heeft hij den tijd genomen naar de grafheuvels te gaan? Het is zeer onwaarschijnlijk, en slechts een kunstenaar zou mogen verhalen, hoe Paulus niet „op zijn voorhoofd het teeken van den goddelooze maakte of tusschen de tanden siste”, doch het beeld van den heidenschen krijger sublimerde tot dat van den „miles Christianus”. — De tempel van Achilles werd gesloten, en slechts zelden meer geopend. Eens in 355, toen prins Julianus, later' als keizer „de Afvallige”, de nog steeds ongeschonden graven zijn vereering bracht, geleid door een bisschop, die innerlijk ook den ouden goden verknocht was gebleven. Het feit wel, doch niet zijn gevoelens heeft hij ons zelf verteld.³

Duizend jaren gaan voorbij. De Turksche Zondvloed komt over Klein-Azië. Hebben Orkhan, de zoon van Osman, en Tamerlan, de overwinnaar van Bajazet, hun strijdhengsten doen caracolleeeren over de vlakke langs den Scamander? Geen kroniekeur die ons houvast geeft. Over Achilles' gebeente spreidt een dubbele wade van vergetelheid zich uit.

Bussum.

G. KALFF Jr.
(*Wordt vervolgd.*)

Horatius aan een vriend, ons overigens onbekend,
Bullatius, die een wereldreis doet; blijkbaar om
afleiding te vinden

Hoe is U Chios befallen, Bullatius, en het alom bekende Lesbos ?
Hoe het elegante Samos ? Hoe Croesus' residentie Sardes ? Hoe Smyrna, hoe Colophon ? Overtreffen zij hun roep of vallen ze tegen ?
Steekt niet alles af bij onzen Campus Martius en onzen Tiberstroom ?
Of hebt ge Uw zinnen gezet op een der steden van Koning Attalus, Pergamum soms of Tralles ? Of prijst ge Lebedus,
aan de kust van Ionië, moe van het reizen en trekken over zee ?

¹ Herodianus *Histor.* IV, 8 : 4—5.

² *Handelingen* 20 : 6.

³ Zie den brief uit de „Harleyan” bij Schliemann p. 208; vertaald door Drs. Lucassen in dit tijdschrift Sept. 1933. (Hierin staat de uitdrukking, bij Paulus vermeld.)

Weet ge, wat Lebedus is ? Een gat, uitgestorven, erger nog dan Gabii of Fidenae, bij ons in de buurt. Toch zou ik daar wel willen wonen, vergetend de mijnen en vergeten door hen, en de zee in de verte van af het land zien razen.

Maar — alles op zijn tijd; wie, die van Capua naar Rome trekt, door regen en modder bespat, zal op den duur in een herberg willen wonen ? Evenmin prijst, wie van koude verkleumd is, het zweetkamertje van het badhuis als in staat om een volmaakt gelukkig leven te bezorgen. En ook zul je niet, als een flinke storm je deed schommelen op zee, daarom je schip aan gene zijde van de Aegaeische Zee verkoopen.

Voor hem, die tevreden is en niets te wenschen heeft, hebben mooi Rhodos en Mitylene dezelfde aantrekkelijkheid als een duffel in de bondsdagen, een linnen tennisbroek bij sneeuwvlucht, in de korte dagen de Tiber, in Augustus de kachel. Zoolang het mag en Fortuna een welwillend gelaat bewaart, kunt ge te Rome Samos prijzen en Chios en Rhodos — als je er maar niet heen moet!

Gij — elk uur, dat de godheid u in voorspoed geven zal, neem het dankbaar aan: en stel de zoetigheden des levens niet uit tot het volgende jaar, zoodat ge, waar ge ook geweest zijt, zeggen kunt, naar Uw genoeg en geleefd te hebben. Want wanneer nuchter verstand en vooruitzien de zorgen wegneemt, niet een plek met onbelemmerd uitzicht over de wijde zee, dan volgt daaruit, dat van hemelstreek, niet van aard veranderen, wie de zee oversteken. Een voortvarende vadsigheid heeft ons te pakken; met jachten en vierspannen jagen wil achter het gelukkige leven aan; wat ge zoekt — het is hier; het is te Ulubrae, op de Mookerhei, als u maar niet de tevredenheid in den steek laat.

Hor. Ep. 1. 11.

E. S.
